

Др Ивана СТЕВАНОВИЋ¹

Институт за криминолошка и социолошка истраживања

ОРГАНИЗАЦИЈА СИСТЕМА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ПРАВОСУЂА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

(с циљем унапређења ефикасности реаговања
у систему малолетничког правосуђа)

Апстракт: Оквир за односе Европске уније према заштити и промоцији права детета у земљама које нису чланице посебно је дефинисан ЕУ Смјерницама за промоцију и заштиту права детета. Усвајањем ЕУ Агенде за права детета 2011. године усваја се на нивоу Европске уније и нови концепт "правосуђа по мери детета". Важан део новоусвојеног концепта тиче се и организације система малолетничког правосуђа. Имајући наведено у виду, основни циљ рада је да укаже на могуће промене у организацији система малолетничког правосуђа у Републици Србији, са циљем унапређења његове ефикасности уз поштовање основних права малолетника и његове заштите у кривичном поступку.

Кључне речи: правци реформе, организација система, ефикасност, заштита права, малолетници

1. Увод

Закон о малолетним учиниоцима кривичних и дела и кривичноправној заштити малолетника (у даљем тексту Закон о малолетницима)² није међан 12 година - од његовог усвајања 2005 и почетка примене 2006. године, а када ће бити усвојене његове измене и допуне на којима различите радне групе Министарства правде у Србији раде већ годинама нико са сигурношћу не може да каже. Иако је примарна идеја била да се "напише" нови закон, од ње се одустало, тако да радна група Министарства правде, формирана у фебруару 2018. године тренутно ради на његовим изменама и допунама.

Међутим, без обзира да ли ће се предлагач одредити за израду новог закона или измене и допуне постојећег законодавног оквира, важно је имати на уму да Република Србија у овом делу деценијама гради посебан систем малолетничког кривичног правосуђа и било које измене у овој области требало би да представљају само наставак такве традиције и у том смислу допринесу: унапређењу специјализације свих актера система малолетничког правосуђа и ширењу могућности за скретање са класичног кривичног поступка

---

¹ Виши научни сарадник и директорка Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду.

² Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, "Службени гласник Републике Србије" бр. 85/2005.

према малолетницима преко ширења лепезе васпитних налога, стварању услова за њихову примену, давању могућности тужиоцу за малолетнике да примени све васпитне налоге у предистражном поступку, као и проширењу могућности примене условљеног опортунитета и на кривична дела која су забрањена казном затвора до 8 година.

У процесном смислу реформу би требало усмерити ка стварању основа за ефикаснијим поступком према малолетницима уз поштовање свих њихових права загарантованих међународним стандардима, као и унапређења система извршења кривичних санкција према малолетницима и његово усклађивање са општим нормативним оквиром. Ово из разлога јер се само ефикаснијим поступањем и применом адекватне санкције у разумном року, а имајући у виду специфичну зрелост малолетника, може постићи и сврха кривичног поступка. Да би наведено било обезбеђено и саму организацију система малолетничког правосуђа треба даље унапређивати и усклађивати са новоусвојеним међународним и европским стандардима, те праксом Европског суда за људска права у Стразбуру.

Имајући наведено у виду основни циљ рада је да укаже на могуће промене у организацији система малолетничког правосуђа у Републици Србији, са циљем унапређења његове ефикасности уз поштовање основних права малолетника и његове заштите у кривичном поступку. Такође, рад има за циљ и да укаже на развој међународних и европских стандарда у овој области и стварање ефикасног система "правосуђа по мери детета" који јемчи поштовање и делотворно спровођење свих права детета на највишем могућем нивоу.

2. "Правосуђе по мери детета" и организација система малолетничког правосуђа

Оквир за односе Европске уније према заштити и промоцији права детета у земљама које нису чланице посебно је дефинисан ЕУ Смерницама за промоцију и заштиту права детета. Усвајањем ЕУ Агенде за права детета 2011. године³ године усваја са на нивоу Европске уније и нови концепт "правосуђа по мери детета". У основи концепт "правосуђе по мери детета"⁴ означава правосудни систем који јемчи поштовање и делотворно спровођење свих права детета на највишем могућем нивоу, ... То је пре свега правосуђе које је доступно, примерено узрасту, ефикасно, прилагођено потребама и правима детета и усредсређено на те потребе и права, уз поштовање права детета, укључујући право на поступак у складу са законом, право да учествује у поступку и да разуме поступак, на поштовање приватног и породичног живота и на интегритет и достојанство. "Правосуђе по мери детета" представља неопходан корак у остваривању, унапређењу и заштити права детета. Остваривање "правосуђа по мери детета" подразумева правосуђе прилагођено на начин да буде примереније детету и ефикасне поступке доступне деци уз обезбеђење неопходне независне правне репрезентације. На овај начин се омогућава деци да, када дођу у контакт са правосудним и управним системом, било као сведоци, жртве (оштећени) или као учиниоци кривичних дела, тужиоци и подносиоци при-

---

³ *Agenda Evropske unije o pravima deteta* усвојена од стране Европске Комисије Европске уније 52011DC0060 од 15. фебруара 2011. године 52011DC0060).

⁴ *Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta*, усвојене 17. новембра 2010. на 1.098. заседању заменика министара Савета Европе - Редигована верзија од 31. маја 2011.

тужби у грађанским, управним поступцима и поступцима пред независним органима, буду у могућности да на адекватан начин заштите своја права и интересе.

Поштовање наведених принципа је у складу са *Конвенцијом о правима детета*,⁵ *Факултативним протоколом уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији*,⁶ *Факултативним протоколом уз Конвенцију о правима детета о учењу деце у оружаним сукобима*⁷ као и са бројним међународним документима, а посебно *Стандардним минималним правилима Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекињска правила)*,⁸ *Правилима Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе*,⁹ *Смерницама Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице)*,¹⁰ *Стандардним минималним правилима Уједињених нација за мере алтернативне институционалном третману (Токијска правила)*,¹¹ *Препоруком ЦМ/Рец(2008)11 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о европским правилима за малолетне учиниоце којима су изречене санкције или мере*,¹² као и *Смерницама Комитета Министара Савета Европе о правосуђу по мери детета*, усвојеним 2010. године.

Комитет за права детета, желећи посебно да охрабри државе уговорнице да усвоје и спроводе свеобухватну политику малолетничког правосуђа за спречавање и третирање малолетничке делинквенције на бази и у складу са *Конвенцијом о правима детета* донео је и Општи Коментар број 10: "Права деце у малолетничком правосуђу" (у даљем тексту: Општи коментар бр. 10).¹³ Циљеви доношења Општег Коментара бр. 10 огледају се у: давању смерница и препорука државама чланицама у погледу садржаја свеобухватне политике у области малолетничког правосуђа, са посебним нагласком на превенцију малолетничке делинквенције, увођењу алтернативних мера које обезбеђују да се питање малолетничке делинквенције решава без примене судског поступка, као и приликом тумачења и примене свих осталих одредби садржаних у члановима 37 и 40 Конвенције о правима детета, као и у подстицању држава да у своје националне системе малолетничког правосуђа укључе новоусвојене међународне стандарде (Vučković Šahović, Doek, Zermatten, 2012: 303-309). Имајући наведено у виду Комитет за права детета у

⁵ *Конвенција о правима детета*, "Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 15/90.

⁶ *Факултативни протокол о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији уз Конвенцију о правима детета* ("Службени лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 22/02).

⁷ *Факултативни протокол о учењу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета* ("Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 22/02).

⁸ *Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe (Pekinška pravila)*, усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 40/33 од 29. новембра 1985. године (A/Rezol/40/33, 29. новембар 1985).

⁹ *Pravila o zaštiti maloletnika lišenih slobode*, усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 45/113 од 14. децембра 1990. године (A/Rezol/45/113, 14. децембар 1990).

¹⁰ *Smernice za prevenciju maloletničke delikvencije (Rijadske smernice)* усвојене резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 45/112 од 14. децембра 1990. године (A/Rezol/45/112, 14. децембар 1990).

¹¹ *Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za mere alternativne institucionalnom tretmanu*, усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 45/100 од 14. децембра 1990. године (A/Rezol/45/100, 14. децембар 1990).

¹² *Preporuka CM/Rec(2008)11 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere*, усвојена од стране Комитета министара Савета Европе 5. новембра 2008. године на 1040-тој седници заменика министара.

¹³ *Општи Коментар бр. 10: "Права деце у малолетничком правосуђу"*, усвојен од Комитета за права детета 25. априла 2007. године на 44 седници (CRC/C/GC/10).

Општем Коментару бр. 10 утврђује сет основних принципа за поступање које треба прилагодити деци у сукобу са законом: "Поступање на начин који уважава осећање достојанства и вредности детета; Поступање које код детета јача поштовање права човека и слобода других (У оквиру система малолетничког правосуђа, поступање са децом и њихово васпитање треба да буде усмерено на развој поштовања људских права и слобода, као и Поштовање и примену гаранција за поштено суђење о чему говори члан 40 (2) Конвенције о правима детета (Параграф 40-67. Општег Коментар број 10).

Узимајући у обзир наведено на овом месту желимо посебно да укажемо и на значај документа који је усвојен од стране Комитета министара Савета Европе под називом: *Европска правила за малолетне учиниоце којима су изречене санкције или мере* којим су свим државама чланицама Савета Европе дате смернице за даљи развој националних система за поступање са децом у сукобу са законом, а којима су изречене "санкције или мере". У том смислу важно је увек имати на уму да се:

- Са малолетним учиниоцима којима су изречене санкције или мере поступа уз поштовање њихових људских права;
- Санкције и мере које се могу изрећи малолетницима, као и начин њиховог извршења искључиво мора утврдити законом и засновати на начелима социјалне интеграције и образовања и превенције вршења прекршаја и кривичних дела у будућности;
- Санкције и мере изричу искључиво од стране суда или се, уколико их изриче други законом одређени орган, без одлагања подвргавају судском преиспитивању;
- Доња граница за изрицање санкција или мера као последица извршења прекршаја или кривичног дела не сме бити постављена сувише ниско и мора бити прописана законом;
- Изрицање и извршење санкција или мера је засновано на најбољим интересима малолетних учинилаца и ограничено тежином извршеног прекршаја и кривичног дела (начело сразмерности), при чему се води рачуна о узрасту малолетника, физичком и психичком здрављу, развоју, способности и личним околностима (начело индивидуализације), који се, када је потребно, утврђују на основу одговарајућих психолошких, психијатријских или социјалних извјештаја;
- У циљу прилагођавања извршења санкција и мера посебним околностима сваког случаја, органи који су одговорни за извршење треба да имају довољно широко дискреционо овлашћење, које не сме водити озбиљној неједнакости у поступању;
- Санкцијама или мерама се не смеју понижавати или омаловажавати малолетници којима су изречене;
- Санкције или мере не смеју извршавати на начин којим се наглашава њихов принудни карактер или који представља неоправдан ризик од физичке или психичке повреде;
- Санкције или мере извршавају без неоправданог одлагања и то само у мери и за време које је стриктно одређено и неопходно за интервенцију (начело минималне интервенције);
- Лишење слободе малолетника изриче искључиво као крајња мјера, која се извршава у најкраћем могућем периоду. Посебни напори се морају предузети како би се избегло одређивање притвора;
- Санкције и мере изричу и извршавају без дискриминације по било ком основу, попут пола, расе, боје, језика, религије, сексуалне оријентације, политичког и другог

мишљења, националног и социјалног поријекла, везе са неком националном мањином, имовине, рођења или другог статуса (начело забране дискриминације);

- Посредовање и друге ресторативне мере подстичу у свим фазама поступања са малолетницима;

- Малолетницима мора законом гарантовати правна сигурност (начело владавине права) која подразумева да малолетници не смеју имати мање права и гаранције од оних које имају пунолетни извршиоци у складу са општим правилима кривичног поступка;

- Сваки правосудни систем који поступа са малолетницима мора нормирати на начин који посвећује дужну пажњу правима и обавезама родитеља и законских заступника и укључује их, у мери у којој је то могуће, у поступак и извршење санкција и мера, изузев ако ово није у најбољем интересу малолетника. Кад учинилац постане пунолетан, учешће родитеља и законских старатеља није обавезно. Чланови малолетникове шире породице и заједнице такође могу имати везе са поступком онда када је то примено;

- У оквиру сваког правосудног систем који поступа са малолетницима мора следити мултидисциплинарни и мултисекторски приступ који мора бити интегрисан са ширим социјалним иницијативама за малолетнике, како би се осигурао холистички приступ и континуитет бриге за малолетника (начела укључивања заједнице и континуиране бриге);

- Право малолетника на приватност мора у потпуности поштовати у свим фазама поступка. Забрањено је откривање информација о идентитету малолетника и давање повјерљивих информација о њима и њиховим породицама сваком лицу које није законом овлашћено да их прима;

- Онда кад је то примерено, успостави могућност да се према млађим пунолетни учиниоци поступа на начин као и према малолетницима;

- Сво особље које ради са малолетницима запошљава, обучава и има услове рада који им омогућавају да пруже одговарајући стандард бриге, како би задовољили посебне потребе малолетника и служили као позитиван узор;

- Обезбеди довољно ресурса и број особља како би се осигурало да интервенције у живот малолетника има смисла. Недостатак средстава не сме никада бити оправдање за кршење људских права малолетника;

- Извршење сваке санкције и мере мора подвргнути редовној владиној инспекцији и независном надгледању.

3. Малолетничко правосуђе "по мери детета" - идеал или реалност у Србији

Имајући у виду основна начела која су установљена европским и међународним стандардима, а да би смо од идеала стигли до реалности, намећу на самом старту неопходност одређивања основног циља кривичноправног реаговања на малолетнички криминалитет у Србији и обезбеђивање услова да основна начела предвиђена *Европским правилима за малолетне учиниоце којима су изречене санкције или мере* добију своју пуну операционализацију у закону и подзаконским актима, било да ће се радити о новом законском тексту или изменама и допунама постојећег. Да би то било могуће,

мишљења смо, да је у било којим будућим изменама посебном нормом потребно одредити циљ кривичноправног реаговања на малолетнички криминалитет.

Потпуно свесни чињенице да би се радило о декларативној норми, мишљења смо да је важно прецизирати циљ кривичноправног реаговања, као и да се одредбе неких будућих решења примењују тако: "да се у законито и правично спроведеном кривичном поступку, малолетном учиниоцу кривичног дела изриче кривична санкција која обезбеђује остваривање његовог најбољег интереса, или да се такав интерес малолетника остварује невођењем кривичног поступка према њему, односно обуставом већ покренутог поступка према малолетнику онда када то налажу разлози целисходности, када се такво кривично неговање малолетника или таква обустава поступка према њему може условити испуњавањем одређених обавеза од стране малолетника, а што се чини:

1) уз поштовање људских права и основних слобода, које за малолетнике не смеју бити мање од оних које имају пунолетни учиниоци кривичних дела;

2) уз уважавање најбољих интереса малолетних учинилаца, водећи рачуна о тежини кривичног дела, зрелости малолетника, степену развоја, способностима, склоностима и другим битним личним околностима;

3) без дискриминације по било ком основу, попут расе, пола, боје коже, језика, религије, сексуалног опредељења, политичког и другог мишљења, националног и социјалног порекла, имовног стања или другог својства;

4) уз уважавање права малолетних учиниоца да своје мишљење слободно изразе, непосредно или преко заступника, односно одговарајућег органа;

5) уз узимање у обзир мишљења и става малолетника у стварима и поступцима прописаним овим законом;

6) уз избегавање одређивања притвора и других ограничења личне слободе малолетника, као и уз одређивање притвора, само када је неопходан, ако се не може заменити другим блажим мерама и у најкраћем могућем трајању;

7) уз давање преваге посредовању и избегавању класичног начина решавања кривичне ствари, онда када се непокретањем кривичног поступка према малолетнику или обуставом већ покренутог поступка, другим одговарајућим мерама могу постићи друштвено оправдани циљеви, како према малолетнику, тако и у односу на оштећеног кривичним делом, као и ради стварања услова за складније односе у локалној заједници;

8) уз поштовање права на приватност малолетника током целокупног тока кривичног поступка;

9) уз давање предности кривичним санкцијама и другим мерама које се не извршавају у заводским условима, као и уз свођење на нужно минимално трајање заводске кривичне санкције, онда када је с обзиром на тежину кривичног дела, личне и породичне прилике малолетника, његов став према оштећеном и остале битне околности, неопходно да се малолетнику изрекне таква кривична санкција;

10) уз настојање да се јачају способности свих субјеката који поступају према малолетницима у кривичном поступку и током извршења кривичних санкција и мера; као и уз давање посебног значаја обуци и специјализацији, коришћењу научних и стручних искустава и учења из различитих области које су битне за права детета и преступништво малолетника и уз приступ који подразумева сарадњу између различитих органа

и организација који се старају о добробити заштите деце и малолетника (у даљем тексту: малолетна лица), како би се обезбедило трајно старање у односу на малолетнике према којима се води кривични поступак, извршавају кривичне санкције или друге мере, а да би се на такав начин обезбедило уклапање малолетника у друштво, те одговарајућим васпитним утицајем спречило да поново чине кривична и друга кажњива дела.

4. Новине у малолетничком кривичнопроцесном праву од значаја за обезбеђивање ефикаснијег поступања према малолетним учиниоцима кривичних дела

Уважавајући основна начела система малолетничког правосуђа за малолетне учиниоце кривичних дела: начело поштовања основних људских права малолетника и превасходно начело истинитости и начело законитости, од великог је значаја учинити одређене измене и у малолетничком кривичном процесном праву с циљем стварања услова да се обезбеди бржи и ефикаснији кривични поступак, те овај закон усклади са неким решењима сада важећег *Законика о кривичном поступку*.¹⁴ Тако је нпр. у некадашњем *Нацрту Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетнихлица у кривичном поступку* из 2015. предлагано укидање *припремног поступка* према малолетнику и претварање те некадашње прве фазе поступка према малолетнику у класичан првостепени поступак: пред судијом за малолетнике у највећем броју случајева, односно пред већем за малолетнике када постоји могућности изрицања заводских васпитних мера или казне малолетничког затвора (Шкулић, 2015: стр. 60-61). Да ли ће предлагач кренути у овом правцу или не остаје да се види али треба имати на уму да тренутно решење у великој мери одступа од поједини судских одлука Европског суда за људска права у Стразбуру, а посебно је у супротности са одлуком коју је овај суд доне у случају *Адамкиевич против Пољске*, по којој је немогуће да исти судија води и прелиминарну вазу поступка, као и да потом учествује у суђењу малолетника.¹⁵

Наше садашње решење, које је дубоко укоренењено у традицији малолетничког кривичног права у Србији, по коме исти судија за малолетнике води припремни поступак према малолетнику, као неку врсту "параистраге", а потом председава већем за малолетнике по подношењу предлога да се малолетнику изрекне кривична санкција од стране јавног тужиоца за малолетнике у великој мери одступа од поменуто одлуке (Шкулић, 2011: стр. 204-219; Шкулић, 2017: стр. 60-63).

Наравно било какве измене које се односе на стварање услова за бржим и ефикаснијим поступком, никада не би смеле да угрозе начело истине у поступку према малолетницима које је неопходно јасно прецизирати, за разлику од решења у *Законику о кривичном поступку*, на чему посебно инсистирају поједини теоретичари попут проф. Шкулића. Наиме "јасно прописивање да су суд и државни органи који учествују у кривичном поступку према малолетнику дужни да истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите и правичне одлуке" по овом аутору, омогућиле би елиминисање сада при-

---

¹⁴ Законик о кривичном поступку, "Службени гласник Републике Србије", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 45/2013 и 55/2014.

¹⁵ У конкретном случају Европски суд за људска права је закључио да постоји повреда права на правични поступак због тога што је исти судија учествовао у поступку истраге вођене у односу на малолетника, као и потом у даљем току поступка био члан, односно председник судског већа које је судило малолетнику (*Adamkiewicz v. Poland*, Application No. 54729/00, Date of Judgement: 02/03/2010).

сутно "лимитирање начела истине" које је са собом установио *Законик о кривичном поступку* из 2011. године и његову могућу примену и у малолетничким кривичним поступцима где је оно суштински неприхватљиво (Шкулић, 2015: стр. 57-58).

5. Ширење могућности поступања по начелу опортунитета у малолетничким кривичним поступцима

Начело опортунитета представља једно од основних начела поступања тужиоца за малолетнике према малолетницима последњих деценија. Могућност примене овог начела ширила се везано за врсту кривичних дела и тежину запрећене санкције, а 2005. године са *Законом о малолетницима* уведен је и посебни облик опортунитета "условљени" опортунитет преко васпитних налога као посебне мере у систему малолетничког правосуђа. У том смислу када говоримо о могућности примене васпитних налога, као врсти "условљеног опортунитета", она представља процесну могућност која стоји на располагању јавном тужиоцу за малолетнике у предистражном поступку, односно на предлог тужиоца за малолетнике судији за малолетнике у припремном поступку, уз пристанак малолетника и сагласност његових законских заступника и уз поштовање објективног услова да је малолетник учинио кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до пет година (Шкулић: 2011, стр. 181-183).

Мишљења смо да ће наведени концепт у будућим реформама малолетничког кривичног права бити даље прошириван, како ширењем лепезе васпитних налога које је могуће изрећи, тако и давањем свих процесних могућности за проширење овлашћених лица за њихову примену, превасходно у предистражној фази кривичног поступка према малолетним учиниоцима кривичних дела од стране тужиоца за малолетнике (Стевановић И, 2015: стр. 658-660; Стевановић, И, "016: стр. 594-595). Наведено су потврђивала и нова решења садржана у *Нацрту Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку*, а садржаће их и будуће измене и допуне *Закона о малолетницима* јер се, као што смо већ указали изгледа у овом тренутку одустало од доношења новог закона. Такође новим решењима, неопходно је предвидети и ширење лепезе васпитних налога у смислу предвиђања њих седам: 1) поравнање са оштећеним како би се измирењем малолетника са оштећеним, накнадом штете, радом малолетника или на други начин у целини или делимично отклониле последице кривичног дела; 2) редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; 3) обављање, без накнаде послова социјалног, хуманитарног, комуналног или еколошког садржаја, 4) похађање курса, или припрема и полагање испита којима се проверава одређено знање; 5) укључивање у одређене спортске активности; 6) подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од злоупотребе алкохолних пића или употребе забрањених психоактивних контролисаних супстанци; 7) укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи, саветовалишту или другој овлашћеној организацији) шири се могућност за примену опортунитета кривичног гоњења (Шкулић: 2015, стр. 58) и регулсање евиденције и статистике васпитних налога која треба да омогући боље праћење и креирање политике државних мера за унапређење равномерне примене васпитних налога на целој територији Републике Србије.

Такође мишљења смо да примену начела опортунитета треба проширити и на кривична дела "средње тежине" тј. установити ову процесну могућност и код кривичних дела која су запрећена казном затвора до осам година, односно установити "официјалну

дужност јавног тужиоца за малолетнике" да увек када у законском смислу постоји могућност поступања по начелу опортунитета официјално испита могућност њене примене, те то констатује својом службеном белешком (Шкулић: 2011, стр. 58). На овај начин примена условљеног опортунитета кривичног гоњења била би омогућена увек када је предмет кривичног поступка кривично дело за које је прописана као главна новчана казна или казна затвора до осам година, уз обавезу јавног тужиоца за малолетнике да увек када се кривична пријава односи на такво кривично дело обавезно испита могућност да поступи по начелу опортунитета кривичног гоњења.

Установљавање оваквих решења наравно отворило је још једном и питање да ли захтеви за специјализацијом у овој области, превасходно јавних тужиоца за малолетнике, и тренутно решење да су овим поступцима искључиво надлежни виша тужилаштва и виши судови, захтевају и нова организациона решења. Појавила се и идеја да с обзиром на тежину одређених кривичних дела у првом степену би требало да буду надлежна основна јавна тужилаштва и основни судови, те да се и у њима без неких већих тешкоћа може остварити начело специјализације службених актера поступка према малолетницима и обезбедити "обнављање кадра" професионалаца који поступају у овим поступцима. Иначе, о стицању посебних знања и стручном усавршавања лица у области права детета и преступништва малолетника у систему малолетничког правосуђа стара се Правосудна академија преко организовања обука и издавања сертификата. Овакав вид стицања "формалне" специјализације требало би даље унапређивати и усмеравати ка "суштинској" специјализацији, преко редовне обуке и провере знања свих представника система малолетничког правосуђа.

Међутим, у овом тренутку, као што се одустало од идеје доношења новог закона, изгледа да се одустало и од идеје промене надлежности, против које је био део стручне јавности који тренутно поступа у кривичним поступцима према малолетницима. Међутим, мишљења смо да је много важније од овог питања у организационом смислу, на који начин обезбедити при тужилаштвима и судовима укључивање професионалаца неправничке струке (попут психолога, социјалних радника, специјалних педагога) који треба да омогуће у пракси много боље повезивање система социјалне заштите и правосуђа, јер без истог нема ни могућности за ефикаснијим унапређењем специјализације у датој области, ефикасности, односно стварања у пракси услова за примену института предвиђених *Законом о малолетницима*. Иначе, таква решења су позната нпр. преко формирања посебних "стручних служби" у *Закону о поступању према малолетницима у кривичном поступку Црне Горе*¹⁶ или *Закону о судовима за младеж Хрватске*, којим је предвиђено постојање "стручних сарадника" неправничких струка при судовима за младеж (чл. 43).¹⁷ Наведена решења су се у пракси показала као добра решења. Наведено потврђује и пример јединог специјализованих одељења: Одељење Вишег суда у Београду за малолетнике које у својим редовима има и јединог психолога у земљи при суду.

6. Закључак

У "покушајима" реформе система малолетничког правосуђа у Републици Србији последњих година на нивоу законодавства, превасходно узимајући у обзир анализу

---

¹⁶ *Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, "Službeni list Crne Gore", br. 64/2011 од 29. децембра 2011. године; бр. 001/18 од 4. јануара 2018. године;*

¹⁷ *Zakon o sudovima za mladež Hrvatske, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.*

досадашње успешности државне интервенције на малолетнички криминалитет, као и сагледавањем стања пријављеног малолетничког криминалитета, тежи се да се у основи добар концептуални приступ важећег закона очува (поготово добра и у пракси већ проверена нормативна решења), али да се истовремено отклоне неки пропусти и недостаци и да се у том смисли наше материјално, процесно и извршно кривично законодавство према малолетницима даље унапређује и усаглашава са ново установљеним међународним нормама и стандардима али и потребама праксе.

Иначе, доношењем ЕУ Агенде за права детета 2011. године године усваја са на нивоу Европске уније и нови концепт "правосуђа по мери детета". Важан део тог новоусвојеног концепта тиче се и организације система малолетничког правосуђа. Промене у организацији система малолетничког правосуђа у Републици Србији, са циљем унапређења његове ефикасности уз поштовање основних права малолетника и његове заштите у кривичном поступку су важне и треба им брзо приступити.

Измене у организационом смислу које би се односиле на стварање услова за бржим и ефикаснијим поступком, наравно никада не угрожавајући начело истине у поступцима према малолетницима које мора бити јасно прецизирано, су по нашем мишљењу од изузетног значаја и треба да омогуће брже приступање примени и извршењу кривичних санкција и мера према малолетницима (Стервановић, И, 2016: 74). Наведено је од изузетног значаја превасходно због "специфичне" зрелости ове узрасне категорије (Стевановић, И, Павићевић, О. 2015: стр. 295-298), односно спречавања поврата што је огледало успешности криминалне политике сваке државе, а поготово у делу умањења рецидивизма малолетних учинилаца кривичних дела (Стевановић, И, Батрићевић, А, Милојевић, С, 2016: 318-319).

Литература

- Стевановић, И. (2015) "Кривичноправни инструменти државне реакције на малолетнички криминалитет" стр. 649-662, у: *Суђење у разумном року и други кривичноправни инструменти адекватности државне реакције на криминалитет*, Зборник радова са ЛВИ саветовања Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор-Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу & "ИНТЕРМЕХ".
- Стевановић, И., Павићевић, О, (2015) "Ризична понашања деце и младих – ризик и отпорност", стр. 293-307, у: Стевановић, И. (ур.) *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања
- Стевановић, И. (2016) "Реформа малолетничког правосуђа у светлу процеса придруживања Србије Европској унији, стр. 589-598, у: *Европске интеграције и казнено законодавство (Поглавље 23: норма пракса и мере хармонизације*, Зборник радова са ЛВИ саветовања Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор-Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу & "ИНТЕРМЕХ".
- Стевановић, И. (2016) "Малолетничко правосуђе и кривично право у светлу будућих реформи у Републици Србији", Дефендологија МНЕ, Година ММВИ бр. 2, стр. 67-78. Никшић.
- Стевановић, И., Батрићевић, А., Милојевић, С. (2016) "What to expect after juvenile correctional Institution? Рецидивизм ор реинтеграцион", у: Стевановић, И., Батрићевић, А. (ур.), *Кривичне и прекршајне санкције и мере: изрицање извршење и условни отпуст* (Тематски зборник радова међународног значаја), Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр. 307-320.
- Шкулић, М. (2011) *Малолетничко кривично право*, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду & "Службени гласник".

- Шкулић, М. (2015) "Реформа малолетничког кривичног права у Србији, стр. 39-68, у: Стевановић, И. (ур.) *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Вучковић Шаховић, Н., Доек, Ј., Зерматтен, Ј. (2012) "Тхе ЦРЦ Цоммиттеес Генерал Цоммент Но. 10", ин: *Тхе Ригхтс оф тхе Цхилд ин Интернационал Лав*, Берне: *Стампфли Публикационс Лтд*.

Одабрани домаћи и међународни инструменти

- Агенда Европске Уније о правима детета усвојена од стране Европске Комисије Европске уније 52011ДЦ0060 од 15. фебруара 2011.
- *Општи Коментар број 10*: "Права деце у малолетничком правосуђу", усвојен од Комитета за права детета 25. априла 2007. године на 44 седници (ЦРЦ/Ц/ГЦ/10).
- *Конвенција о правима детета* ("Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 15/90).
- *Факултативни протокол о продаји деце, дејој проституцији и дејој порнографији уз Конвенцију о правима детета* ("Службени лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 22/02).
- *Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета* ("Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 22/02).
- *Правила о заштити малолетника лишених слободе*, усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 45/113 од 14. децембра 1990. године (А/Резол/45/113, 14. децембар 1990).
- *Препорука ЦМ/Рец(2008)11 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о европским правилима за малолетне учиниоце којима су изречене санкције или мере*, усвојена од стране Комитета министара Савета Европе 5. новембра 2008. године на 1040-тој седници заменика министара.
- *Смернице Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета*, усвојене 17. новембра 2010. на 1.098. заседању заменика министара Савета Европе - Редигована верзија од 31. маја 2011.
- *Смернице за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице)* усвојене резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 45/112 од 14. децембра 1990. године (А/Резол/45/112, 14. децембар 1990).
- *Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекињска правила)* усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 40/33 од 29. новембра 1985. године (А/Резол/40/33, 29. новембар 1985).
- *Стандардна минимална правила Уједињених нација за мере алтернативне институционалном третману* усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 45/100 од 14. децембра 1990. године (А/Резол/45/100, 14. децембар 1990).
- *Законик о кривичном поступку*, "Службени гласник Републике Србије" бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 45/2013 и 55/2014;
- *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, "Службени гласник Републике Србије" бр. 85/2005;
- *Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку*, "Службени лист Црне Горе", бр. 64/2011 од 29. децембра 2011. године; бр. 001/18 од 4. јануара 2018. године;
- *Закон о судовима за младеж*, НН Хрватске 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.